

ՈՅԼԵԻՈՅԼ

ՓԱՌԱԶԱՐԴ ՅՈՐԲԵԼԵԱՆ

Բ Ա Տ Ո Ւ Ա Յ Ի Հ Ա Մ Ա Լ Ս Ա Ր Ա Ն Ի Ն

ՆԻ ՀԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԸՆՆՈՍԱԾ ԷԶԵՐԸ

Երբեք չէր տեսած Բատուա այն մեծաշուք հանդէսները՝ որ տեղի ունեցան անցեալ մայիսի միջինըին՝ իր հռչակաւոր Համալսարանի հաստատութեան եօթներորդ դարադարձին առթիւ:

Եւ ստուգիւ այն ամէն ցոյցերը՝ զորս ոչ միայն Բատուայի, ոչ միայն Խոտլիոյ, այլ ամբողջ աշխարհի մտաւորականութիւնը հանդիսապէս արտայայտեց, վկայեցին բարձրաձայն որ մարդկութիւնը երախտապարտ է այդ պատկանելի Հաստատութեան՝ որ մատուցած էր հոյակապ ծառայութիւններ: Մտածել վերջապէս, որ այդ պէճը Աթենէոնը դարերէ ի վեր ջանքեր է ոչ միայն անունդ, այլ և ծնունդ տուեր է ընտիր և փայլուն դէմքերու և ուսման երկու, արժանապէս բարձրացնելով շատեր իսկ մինչև դէպի պատուոյ բարձր աստիճաններ...:

Այս չէ՛ր միթէ որ այնքան վառեր բորբեր էր Բատուայի ժողովուրդը ամբողջ հինգ օր (13-17) արդար պարծենկոտութեամբ մը, և զոր կարծես ուզած էր ցուցադրել ամէն կողմ: Արեւոյ զաւարճ ծայրէ ծայր դրօշազարդ, ամէն պատուհան կարմրազգեղ կերպասներով պաճուճուած. պողոտաները լի զուարթադէմ երկսեռ բազմութեամբ: Ահա՛ ուսանողներու խումբ մը՝ ճամբուն մէկ ծայրը, ոմանք դեղին, այլք սրճազոյն ու բաց կապոյտ գլխարկներով. վաճառականութեան ուսանողներ են աւստրալ, Արիւններանգ գլխարկներ կը կրեն Բժշկութեան հետեւողք. փաստարաններունը մութ կապոյտ է: Գիտութեանց հետեւողք կանաչ գլխարկներով են. սպիտակ գոյնը՝ Գրականութեան կը պատկանի, սեւ ճարտարապետութեան ուսանողաց յատկացուած է, և այլն: Ամէնքն ալ իրենց քաշաքին մէկ սեփական նշանն ունին ու

ծոպազարդ են շատերը. այս է պատճառը որ մեր Հայ համալսարանական ուսանողք ալ իրաւամբ կը կրեն իրենց գլխարկներուն վրայ հայ եռագոյն դրօշիկներ:

Սակայն հանդէսներուն բուն պաշտօնականն ու պատմականը պահուած էր Մայիսի 14-ին և 15-ին:

*
**

Համալսարանի Ուսանողաց յատուկ Յանձնաժողովը կանխապէս ամէն ջանք թափած էր հսկայ Յօրեկանը պարտուպատշաճ շքեղութեամբ պանծացնելու: Այդ կազմակերպութեան շրջանին սոյն Յանձնաժողովը պաշտօնական զրով մը (24 ապրիլ) դիմած էր նաև Մուրատ - Ռաֆայելեան վարժարանի Տեսչութեան, ջերմապէս խնդրելով վարժարանի Շեփոթախումբին մասնակցութիւնը:

Սոյն նամակէն մէջ կը բերենք հետեւալ կտորը. « Հայ Շեփոթախումբի մասնակցութիւնը - կ'ըսէ Յանձնախումբին Նախագահը - ոչ միայն մեզ ծայրաստիճան «օգտակար պիտի ըլլայ, այն պատճառաւ որ հոս Բատուայի մէջ դժբախտաբար չկան յաւ կազմակերպուած երաժշտական մարմիններ, այլ այնքան աւելի «մեզ ուրախալի պիտի դառնայ՝ տեսնելով որ ներկայ է և գործնականօրէն կը մասնակցի Հայկական լայն աստիճանի կոթիւն մը մեր Աթենէոնի 700 ամեակի հանդէսներուն՝ ամենազգի ուսումնասէր երիտասարդութեան անթիւ ներկայացուցիչներուն հետ...»:

Ընդգծումը մերն է. միտքը՝ խօսուուն. ահա թէ ինչ աստիճանի համբաւ ստացած է Մ - Ռ. Շեփոթախումբը. բան մը որ պատուաբեր է Հայութեան:

Ընդունուած էր հրաւերը և ըստ այնմ Մայիս 15ին դէպ ի Բատուա կը մեկնէր սոյն Շեփորախումբը՝ վարիչ վարդապետն երով հանդերձ։ Այդ օրը յատկացուած էր քաղաքացիական շքանշանով պաշտօնական դիմաւորութեան և ընդունելութեանց, որոնք պիտի հասնէին իրենց միջինդարեան տարազներով։

Արդէն ցնծութեան աղաղակներ ծայր

զազալեանկէտին հասցնելով ։ Կ'երթային ապա ձիաւորներ, ականաւորաց ինքնաշարժներ և վաղեմի իշխանութեանց խորհրդանշաններ բարձող կառք ու սայլ, ամէն ինչ ծաղիկներու և այլ պերճանքներու մէջ։ Տարօրինակ չէր կարծել թէ միջնադարեան տօնական օրուան մը մէջ կ'ապրէինք։

Բայց կար դեռ երկրորդը, որ պահուած էր թագաւորին զաւտեան։

Մուրա - Ռափայիլեան վարժարանի Շեփորախումբը

տուած էին. յայտադրին համաձայն ժամ 9-ին ուսանողներու երկար շարք մը՝ ժողովրդին ծափերուն մէջ թափուով կ'ուղուէր դէպի Porta Savonarola, վիչենցայի, Ռովիկոյի և հուակ վենետիկոյ Տոմբ պիտի հասնէր։ Թափուր կը բանար ընդհանուր ուսանողներու ջոկատ մը, որուն անմիջապէս կը հետէր միակ երաժշտախումբ մը. Մ-Ռ-ի Հայ Շեփորախումբն էր դա, որ զուարթ ու կայտառ շեշտերով կը հնչեցնէր օրուան յատուկ երգը Inno gogliardico-ն, ոգևորութիւնը իր

* * *

Ձինուորական և քաղաքային իշխանութիւնք արդէն ամէն պատրաստութիւն տեսած էին ու զօրաց շղթաներ ձևացիւ էին մայր պոզուտային վրայ, զոր երկուսեք պաշարած էր ժողովուրդը։

Ժամը 9-է. ահա կը լսուին ժամանումին ազդանշանները. զօրքը բարեկի կը կենայ, կը հասնին ձիաւորներ, կառքեր, ինքնաշարժներ. ամէն. պատուհանէ կը սկսի ծաղիկներու տարափ մը. թագաւորն է որ

ինքնաշարժով կ'անցնի, ժպտադէմ ողջու-
նելով խանդավառ ժողովուրդը: Հոս հե-
տաքերբական բան մը, Հայ Շեփորա-
խումբը որ կայարանին մերձ իրեն յատ-
կապէս սահմանուած տեղն ունի՝ վեհա-
պետին առջի երեսման կը յաջողի նախ
ինքն սկսիլ խալ, քայլերզը՝ թագաւորին
մասնաւոր ուշադրութիւնը գրաւելու աս-
տիճան:

Վիկտոր Էմմանուէլի թափօրը կ'անցնի
այսպէս դէպի Փաղաքապետարան. խումբ
խումբ կը հետեին զինուորներն, կառքեր,
սոյն օրուան յատուկ զանազան շեփորա-
խումբներ ալ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը
իրարմէ հոգ հայրենասիրական եղանակ
մը կը նուագէ: Մ-Ռ. ի Շեփորախումբը
իր կարգին կը լսեցնէ «Inno di Ma-
melli»-ն, որուն յանկարծօրէն կը ծայ-
նակցի ամբողջ ժողովուրդը այնպիսի՝ յու-
զուճախից ու խանդավառ շնչտեքով՝ մինչև
զրգեղուն աստիճան հայ արտերու մէջ
արդար հպարտութիւն մը:

Յերեկուան ժամ 2ին Բառուայի «Ra-
gione» կոչուած դահլիճը վայր է պաշ-
տօնական հանդէսին՝ որ տեղի պիտի ու-
նենայ թագաւորին նախագահութեամբ.
խումբն՝ բայց ընտրեալ բազմութիւն մը կայ
հոն: Վեհապետին մօտը՝ աջակողմը՝ կը
բազմի Եկեղեցւոյ իշխան մը. Բիզայի
արքեպս. Մաֆֆի Նիքիտանուորն է: Հոն
են հայասէր Լուցցադղի, քաղաքին Եպս-
կ ուրիշ բարձրաստիճան անձնաւորու-
թիւնք: Կարգաւ տեղի կ'ունենան ճառա-
խօսութիւնք ծափերու պսակներով:

Ապա կը սկսի ամենէն աւելի պատմա-
կանը. աշխարհիս մտաւորականութեան ա-
մենազգի բազմագունեան ներկայացուցիչ-
ներ մի առ մի մերձենալով ու խոնարհելով
արքային գահուն՝ Համալսարանի վերատես-
չին կը յանձնեն զրաւոր ուղերձներ. ամէն
աչք հոն սեւեռած է հետաքրքրութեամբ:

Գրեթէ փակումն է որ այլևս կը կա-
տարուի Համալսարանականներու հոյակապ
խմբերգով՝ որ Յորելեանին համար շարա-
դրուած էր, ինչ որ վարձատրուեցաւ սըր-
տազին ծափերով:

*
*

Հսկայ կացութեան մէջ՝ որուն հանդիսա-
տես էինք մենք ալ՝ որքան կը բաղձայինք
անշուշտ մեր ազգային հպարտութիւնն ալ
կարենալ գոհացնել՝ հոն գտնելու տենչով
նաև Հայաստանը՝ յատուկ ներկայացուցի
մէջ. չէ՞ որ ինքն ևս անոնց մէջ երևնալու
իրաւունք ունի... չէ՞ որ անոր արժանիք-
ներն անհամեմատ են՝ շատ ներկայացու-
ցիչներէ՝ իսկ աւելի.. բայց աւաղ, ան
դեռ կու լայ...

Այնու հանդերձ հայութիւնը չուզեց
ձեռնպահ կենայ. բայց ի անուղղակի մաս-
նակցութենէն՝ Հայ Շեփորին միջոցաւ՝ ան
միշտ հրախտազէտ պիտի մնայ այն Հաս-
տատութեան՝ որ իրը իրեն զաւակներուն՝
ջամբած է հայ երիտասարդութեան հա-
ւասարապէս բարձրագոյն ուսմունք ու գի-
տութիւններ, և ի վերջոյ դափնեզարդ
պսակով դարձուցին է Մայր Հայրենիքին,
որուն այնքան օգտակար հանդիսացած
են զանազան ասպարէզներու մէջ, պա-
տի ու փառք ըլլալով երկուրին միան-
գամայն: Եւ ստուգիւ ժամանակի ընթաց-
քին հետ ան կը ցուցնէ մեզ շարք մը հայ
անձնաւորութիւններ, որոնցմէ մէն միւս
կերտած է պատուիրոնեան Համալսարանին
մէջ իր ապագայն, և յորս կը գտնուին
նաև այնպիսիներ՝ որոնք մասնաւոր կեր-
պով մը զրաւած են ազգին համարումն ու
յարգանքը: Այդ յաճախողները՝ ընական
դիրքին համեմատ՝ եղած են ամենէն աւելի
Մ-Ռափայեյեանէն քան ուրիշ որ և է ազ-
գային վարժարաններէ:

Պատմականօրէն դիտելով՝ Ռափ. վար-
ժարանի ի վեներիկ հաստատութենէն մին-
չև 1895 Գիտութեան այդ ճեմարանի

1. Յորելեանական Հանդէսներու կազմակերպիչ Յան-
ճաժողովը Յունիս 1-ի պաշտօնաթղթով կը զրէ առ
Տեղւորութիւն Մ-Ռափայեյեան վարժարանի՝ այսպէս. Կը
կրկնեք մեր արտօրէն ընդհանրութիւնները այդ Մե-
ծալարդ Տեղւորեան եւ բոլոր նուագածու պալկերացի՝
որ մասնակցեցան հանդէսներուն, առ որս լուսով պիտի
դրկենք յոյսեամբ յիշատակի մետուլ:

սեմին ներս մտած կը գտնենք Հայ երիտասարդն ալ, թէ և խիստ ցանցաւ, Մակաւաթիւ էին դարձեալ անոնք ևս՝ որ վերոյիշեալ վարժարանի ընթացքը աւարտելէն վերջ՝ կը դիմէին ուրիշ համալսարաններ, գլխաւորապէս Բարիզ և Լիոն։ Ժամանակէն յառաջելով՝ յայտնի զգացուեցաւ որ այլևս բաւական չէին լիւզէոնական ուսմունքները կեանքի ասպարէզին մէջ, և 1894 – ին Միաբանութեան Ընդհ. Ժողովը՝ յետ բարեօրոյցողական ծրագիրը և աստիճանաբար միութեամբ մը իւրը կապելու՝ սահմանեց նաև համալսարանական թողակներ, նախընտրելով Բատուայի Համալսարանը՝ իր մերձակտրութեան և այլապէս դուրսութեանց պատճառաւ։ Այնու հանդերձ եղան շատեր, որոնք այլուր կատարեցին համալսարանական ընթացքին, ինչպէս Հոովմ, Թորին, Պոլսնիա և ուրիշ քաղաքներ, նաև ի Գաղղիա, Պենճիքա, Ջուիցիերի և Գերմանիա, իտալիա տեղեկանալով հուսկ համալսարանաց տեսչութիւններէ Միափայելեան վարժարանի աշակերտաց նշանաւոր յաջողակութիւնը, յամին 1896-ին, յիշեալ Վարժ. Տեսչութեան զիմումին վրայ՝ շնորհեց Հոստաւորիոն Մի. Վարժարանի՝ պետական երկրորդական դաստատութեանց հետ (Լիկէոնի և գիտական վարժարանաց), որով Մ. Մի. Վարժ. ի աշակերտք՝ հայկական հաստատութեան վկայականով՝ կրնային մտնել իտալական համալսարաններ՝ առանց քրննութեան։ Այդ շնորհին համար մեծապէս նպաստեցին երկու մեծանուն նախարարք, հռչակաւոր բժիշկ Բաշելլի պաշտօնեայ կրթական նախարարութեան և Ճիւնդուրգոյ երեւելի փաստաբան որ եղաւ յետոյ պաշտօնեայ՝ յաջորդ յոյն նախարարութեան։ Այդ օրոքէն ահա յայնօրէն բացուեցան Մ. Միափայելեան Վարժարանի

առջև իտալիոյ բոլոր համալսարաններու դռները։

Բայց հոս պիտի յիշենք մի միայն Բատուայի համալսարանէն վկայեալ աշակերտները, ներկայացնելով անոնց ցանկը իրը ոսկեղորուազ քանդակ մը այդ մեծահռչակ եօթնադարեան վառարանին՝ որ իրավամբ արժանի է մեր ընդհանուր ազգին ջերմ յարգանքին ու սրտագին երախտագիտութեան։

Հայ Պատկաւորեալ Բատուայի Համալսարանէն¹։

1. Գեորգ Աշխուրհան, Պոլս. Փաստաբան. 1868
2. Գովսէփ Մաննի » Դեղագործ. 1870
3. Գարուիէն Զէլչեան » Հարտաբազէտ. 1882
4. Վիկտոր Մարինեան » Բժիշկ. 1883
5. Գովսէփ Մինասեան. Էրզնկէ » 1885
6. Թովմաս Թումայեան. Պոլս. Հարտաբազէտ. 1886
7. Գրիգոր Հալանեան. Պոլս. Բժիշկ. 1888
8. Երուսաղ. Արսէն. Խարբեր. » 1889
9. Մինաս Նահապետեան. Տրապիզ. Դեղագործ. 1889
10. Սերովիշ Հելմիշեան. » Հարտաբազէտ 1896
11. Միքայիլ Պատմահան. Էրզնկէ. » 1901
12. Գեորգ Ունեան. Պոլս. » 1901
13. Արտաշէս Աղաբեան Պոլս. » 1901
14. Գովանդէս Մեղեան » Բժիշկ. 1902
15. Գարուիշ Մինասեան » » 1902
16. Միքայիլ-Գրիգոր Սափարեան. Տրապիզ. Բժիշկ. 1902
17. Տիգրան Մակարեան. Արշակունիք. » 1902
18. Վարդ Եղաբեան. Տրապիզ. Հարտաբազէտ 1903
19. Լևոն Ճիւնիշեան. Տրապիզ. Բժիշկ. 1905
20. Հրանգ Գարանճիքեան. Պոլս. Հարտաբազէտ 1905
21. Բաղդատ Գովանդէսեան. Մուշ. Բժիշկ. 1905
22. Աստու Միխայեան. Պոլս. » 1905
23. Ռաֆայէլ Պաղարեան. Էրզնկէ. » 1905
24. Կոմիտաս Մանուէլեան. Պոլս. » 1906
25. Պօղոս Բակոբեան. Մարաշ. » 1906
26. Արմ. Գամաշլեան. Պոլս. Դեղագործ. 1906
27. Գովանդէս (այժմ Հ. Ներսէս) Տիգրացեան Արշակունիք. Բն. Գիտութիւնք. 1908
28. Արմ. Մովսէսեան. Տիգրացեանք. Բժիշկ. 1910
29. Պետրոս Մամուլեան. Տրապիզոն. Դեղագործ. 1919
30. Մինաս Չիւրճեան. » » 1920
31. Մանուկ Խանպէկեան² » Բժիշկ. 1921

Հ. Լ. ՏԱՅԵԱՆ

1. Վերջին տարիներու մէջ պատերազմի պատճառաւ Միաբանութեան Բատուայի մեր Հայ Համալսարանականները փոխադրեց Հոովմ, Թորին, Բարժա և այլուր, որ ժամանակ աւարտեցին և ստացան վկայական և զորս չենք յիշեր հետեւեալ ցանկին մէջ։

2. Այս տարի Պետրոս Պաղբեկեան և Պետրոս Մի. մանեան այն Համալսարանէն պիտի ստանան Հարտաբազէտ-Երկրաչափութեան վկայականներ, և անոնց տեղ պիտի փոխանակեն Մի. Վարժ. ի նոր շրջանաւարտներէն։